

SÜMEGI GYÖRGY

PAULOVICS LÁSZLÓ

(Szatmárnémeti, 1937. augusztus 15. –
Szentendre, 2024. november 21.)

■ Paulovics László – *zarándokfestő*, Kocsis István drámaíró lényegbevágó meghatározása szerint, noha egész életében állandóságra vágyott, mindig a műterme moccanatlan magányában szeretett dolgozni. De a műtermét, a szatmárit a történelem, a Ceaușescu-diktatúra fölcseréltette, s először az NSZK-ba vitte, sodorta, majd végső révként, utolsó műteremkikötőként Szentendrére. Paulovics a 20. századi erdélyi, romániai magyar festőgenerációk negyedik rendjéhez, a Bardócz Lajos – Deák Ferenc – Gaál András – Cseh Gusztáv – Tóth László generációhoz tartozik. Ők 1960 körül diplomáztak a kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskolán. Mestere a modern képzőművészet legfőbb kolozsvári terjesztője, Kádár Tibor volt, akiről vallja Paulovics, hogy „felnyitotta a szemem”. Szülővárosában, Szatmáron színházi díszlet- és jelmeztervező (1962–85). 1985-ben emigrál az NSZK-ba, ahol sajátos képletű magyar kulturális közegben dolgozik, bár kiállíthat német kollégákkal is. „Az NSZK-ban magyar témákban mozogtam, a német művészetbe nem lehet integrálódni. Azokat a témákat dolgozom föl, amiket otthon, Ceaușescu idejében nem lehetett” – vallja. Ott kezdi el a Don-kanyar történéseit és az 1956-os forradalmat megidéző grafikai sorozatait. Ezek erős kulturális gyökereit, az áldozatokkal való sorsvállalását fejezik ki. Ezt a műegyüttesét szerettük volna együtt kiállítani, ám e fontos történelmi munkáinak nem sikerült bemutatóhelyet találni az utóbbi években. E művei most már az elárvult szentendrei műteremben egymásnak háttal vagy a falnak fordítva várják a kiállítási föltámadásukat, amit az alkotójuk már nem érhetett meg.

Magyarországon, Szentendrén telepedett le, de ottéló és dolgozó festőként is látszólag megmaradt zarándokfestőnek, ugyanis volt olyan eset, amikor *nem fért bele* egy szentendrei kiállításba. Kicsoda is valójában ő? Magyarországon is emigráns, változatlanul vándorfestő? *Sorsrendeltetése* (Áprily Lajos kifejezése) szerint Paulovics László erdélyi, még pontosabban szatmári, partiumi, romániai magyar festő, aki németországi emigrációjából Magyarországra települt. „Sokszor úgy ébredek, hogy Szatmáron vagyok. Mindig úgy megyek haza, mint aki el se jött”.

Az emigrációban folytatta azon alkotói gyakorlatát, amelynek során íróarcmásokat, írójellemeket, alkotói habitusokat fogalmaz meg vizuális eszközökkel: „Szatmárnémetiben kezdtem, színészekkel: Csíky András, Ács Alajos és a költő Gellért Sándor. Kós Károlyt Kolozsváron rajzoltam le 1957-ben, akkor ő még a Széchenyi téren lakott. Volt, ami fotóról készült, pl. Kemény Jánosnál voltam, de akkor nem volt nálam rajzeszköz, aztán fényképről csináltam a rajzot. Ő őrizte az erdélyi melegséget, ahogy Barcsay Jenő is.” Paulovics íróportréinak textúráját gyakorlati azonos értékűen alkotja az írótlól gondosan kiválasztott műrészlet, rövid életrajza, vagy kronologikus rendbe szedve élethelyszínei fölsorolása (pl. Ady Endre). Kós Károlyén könyvcímlapjai, rajzok s életrajza, vagyis bizonyos fragmentumok az arcképével együtt képezik azt a vizuális egységet, amely a sokat megélt alkotóhoz, jellemhez társul. Fontos az írásmód, a kalligráfia, hiszen Paulovics azt is igyekszik hűségesen visszaadni. Az írók, költők versíró mozdulata is fölidéződhet

általa. De maga a betű, a szavak és mondatok töredezett vagy folyamatossá tett egymásmellettsége vagy egymásutánisága fontos vizuális elemnek minősül e képeken. Milyen képi hordozóvá válhat a textus, amely alapvetően verbális természetű? Nincs itt valami ellentmondás, nem érezzük ösztönösen is minden, képen megjelent szövegnél, már a szentek szájából kibomló mondatzsalagoktól kezdődően, hogy az csupán magyarázat, konfesszió, semmi más? Vagy éppen figyelemelterelő? Van olyan eset, amikor a másik oldalra billent az egyensúly, amikor maga a szöveg vált képpé (Lakner László: *Isa pur...*); a kalligráfiákban pedig műfajjá emelkedett. Paulovics megközelítése azonban merőben más: ő a portréra vagy az arra kiválasztott arcképhez az író munkásságára jellemzőt épít látványegyensúlyba. Jellemképpé, életútdiagrammá, példaenergiává. Hiszen létrejöttük motivációja alapvetően a példa fölmutatása, példaemberek galériája Paulovics sajátos arcképcsarnokában. Mindezekkel gazdag erdélyi arcképfestői hagyományosorba kapcsolódik, hiszen a vándorfestők, vagy Barabás Miklós, Sikó Miklós és mások erdélyi értelmiségieket, írókat, alkotókat megjelenítő portréi sora jelentősen gyarapodott a 20. században. Nagy István, Szolnay Sándor, majd Zsögödi Nagy Imre gazdag arcképgalériáját – hogy csak a legjellemzőbbeket említsem – Cseh Gusztáv *Hatvan főembere* és Paulovics műsora folytatja a zömmel kortársaink, a hozzánk közelebb állók tanúságtételét arckép- és életútsűrít-ményekbe foglalva.

Ha csak fősorolásszerűen vesszük számba gyakorlott műfajait, akkor is zavarban vagyunk, hogy a pusztán listából ki ne hagyjunk valamit: folyóirat- és könyvillusztrációk, ex librisek, könyvborítók, plakátok, színházi díszlet- és jelmeztervek, műsorfüzetek, grafikák (az egyedi rajztól sokszorosított eljárásokkal készülttekig), festmények temperával, olajjal, kis mérettől muráliáig. A muráliák sorában Szatmáron volt (megvalósított, majd később lebontott művek) üvegablakait, kerámiait, textilkompozícióit, kovácsoltvas munkáit ugyanúgy számításba kell vennünk, mint szülővárosa, Szentlélek templomának 1998-ban készült főoltárképét (vászon, olaj, 7 x 6 méter) és a 2000-ben befejezett *Keresztút* sorozatát. Egyéni és kollektív bemutatókon való részvételeit, magán- és közgyűjteményekben őrzött műveit szám szerint is nehéz fölmérni. Erdélyi magyar íróportréiból negyvenhárom sokáig állandó kiállításon mutatott be a Kolozsvár Társaság Kolozsváron, a főtéri galériájában, és a Szatmárnémeti Múzeumnak adományozott harminckét festményét 2009 óta a Református Főúgimnáziumban láthatni.

Paulovics László egész eddigi alkotói gyakorlatában, festői, rajzoló munkásságában „küzdelmes kereséssel”, „mindegyre megújulni” akarással dolgozott. A hatvanas évek modern hangú és elvont formarendbe fogalmazott figurális kompozíciói után eljut a montázsos szerkesztéshez, azon metódus szerint, hogy a kép alapanyagához másféle anyagot ad hozzá: „Egy időben még vásznakat is kasíroztam, ragasztottam, hogy megmozgassak velük egyes részleteket. Ez a mondánivaló kiugrasztására, kiemelésére kellett.” Tájképei már évtizedek óta belső tájak, nem a kiválasztott motívum előtt kerülnek vászonra, farogra, hanem a műteremben. Átírtak, átlényegítettek, emlékeztethetnek ugyan akár szatmárnémeti, kolozsvári vagy szentendrei részletekre, de emlékképekké átszűrve festői vallo-másként fogalmazza újra az élményt. „A portré is olyan ma már, mint egy tájkép”, vagyis konstrukciója, sajátos morfológiája van. A kettős portrék sorozatában a különböző karakterek, a másfelé figyelés, ellenkező irányba fordulás, a formai gazdagság megmutatása is célja lehet. Ahogyan a konkrétól az elvontig, szín-foltokig, harmonikus festék együttállásokig eljut, noha alapvetően motívumpár-ti. Egyfajta hullámvás, jó ütemű pulzálás figyelhető meg az életműben, téma és cél szerint a motívum közelebb vagy elvontabb megközelítéseit alkalmazza kompozícióin. Színvilágát, egyéni színhangját mély barnák, szürkék, kékek, általában a középtónusok uralják, s mindezek együttesen adnak egyfajta nosztalgikus haza-

gondolást, a szülőföld, a szülőhely fájdalmasan vagy már éppen derűs nyugalommal hordozott emlékét megidézendő.

Paulovics László festői világa a szülőföld vonzásában fogant, s annak ihlető erejétől teljesedett ki. A partiumi Szatmárnémeti küldte őt az erdélyi/romániai, a németországi emigrációs és a magyarországi képzőművészetekbe. Búcsúzzunk tőle Partium nagy költő követe, Ady Endre szavaival:

*Megjöttem. Hallod? Én vagyok itthon,
Aki rég elment, az a fiad.*

